

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/21/19-23>**Ramil Məmmədzaadə**Azərbaycan Respublikası
Dövlət Gömrük Komitəsinin Akademiyası
magistrant
mamedzade_rom@mail.ru**AVROPA İTTİFAQININ TİCARƏT QANUNVERİCİLİYİ VƏ AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASININ GÖMRÜK MƏCƏLLƏSİNİN MÜQAYİSƏLİ TƏHLİLİ****Xülasə**

Tədqiqat işinin mövzusu Azərbaycan Respublikası və Avropa İttifaqının əməkdaşlığına və gömrük qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi məsələlərinə həsr olunmuşdur. Mövzu daxilində inteqrasiyanın zəruriliyinə, doğurduğu müsbət nəticələrə toxunulmuş, Avropa Qonşuluq Siyasəti və Şərqi Tərəfdaşlığı layihəsi barədə məlumat verilmişdir.

Bu tədqiqat işində ilk növbədə Avropa İttifaqı və onun ticarət qanunvericiliyinin formalaşması tarixindən bəhs etmək yerinə düşərdi. Belə ki, yarandığı 1950-ci illərdən bu günə qədər davam edən ticarət və inkişaf siyasəti Fransanın Avropa İqtisadi Birliyinə müstəmləkələrin əldə edilməsi məqsədilə qoşulmasına olan tələbatından formalaşmışdır. Keçən dövr ərzində ticarət üstünlükləri bütün inkişaf etməkdə olan ölkələri əhatə edəcək şəkildə böyüdü. Bununla belə, bu status-kvonu inkişaf etməkdə olan ölkələrə yardıma olan erkən tələbatın təbii təkamülü kimi görmək düzgün olmazdı. Əksinə, Aİ-nin ticarət üstünlükləri sistemi keçmiş müstəmləkələrin iqtisadi maraqlarını qorumaq məqsədi daşımaqla onların tələbatları əsasında Avropa bazarlarına çıxışını yaxşılaşdırmaq üçün qarşılıqlı yardım göstərməkdən ibarət olmuşdur. İnkişaf nöqtəyi-nəzərindən bu, anomaliyaların yaranmasına səbəb olmuşdur. Hətta bu gün daha əlverişli mənşə qaydaları ilə Sudan Avropa İttifaqı ilə Laosla nisbətən daha yaxşı şərtlərlə ticarət edir. Bununla belə, bu tədqiqatın diqqət mərkəzinə çatdırılmağa çalışıldığı əsas məsələ Avropa İttifaqı və Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi, xüsusən gömrük qanunvericiliyi arasında mövcud olan kompromislərin araşdırılmasıdır.

Açar sözlər: Avropa İttifaqı, gömrük, ticarət, Məcəllə, Azərbaycan Respublikası, Avropa Qonşuluq Siyasəti

Ramil Məmmədzaadə Academy of the State Customs Committee of the
Republic of Azerbaijan
master student
mamedzade_rom@mail.ru**Comparative analysis of the trade legislation of the european union and
the customs code of the republic of Azerbaijan****Abstract**

The topic of the research work is dedicated to the cooperation between the Republic of Azerbaijan and the European Union and the improvement of customs legislation. Within the topic, the necessity of integration, its positive results were touched upon, and information was given about the European Neighborhood Policy and the Eastern Partnership project.

In this article, first of all, it would be appropriate to talk about the history of the formation of the European Union and its trade legislation. Thus, the trade and development policy that has continued since its inception in the 1950s until today was formed by France's demand to join the European Economic Community for the purpose of acquiring colonies. Over the past period, trade preferences have grown to include all developing countries. However, it would be wrong to see this

status quo as a natural evolution of the early demand for aid in developing countries. On the contrary, the EU's system of trade preferences has been aimed at protecting the economic interests of former colonies and providing mutual assistance to improve their access to European markets based on their needs. From a developmental point of view, this has led to anomalies. Even today, with more favorable rules of origin, Sudan trades with the European Union on better terms than with Laos. However, the main issue that this study tries to focus on is the investigation of compromises between the legislation of the European Union and the Republic of Azerbaijan, especially the customs legislation.

Keywords: *European Union, customs, trade, Code, The Republic of Azerbaijan, European Neighborhood Policy*

Giriş

Avropa İttifaqı hüququnun beynəlxalq hüquqdan ilham alaraq ortaya çıxmasına baxmayaraq, o, beynəlxalq hüququ xarakterizə edən a) hər bir dövlət üçün məcburi olmaması, b) vətəndaşları deyil, yalnız dövlətləri subyekt qismində tanıması kimi bəzi elementləri qəbul etməmişdir. Milli hüquq sistemlərinin bu sahədəki roluna gəlsək, onu qeyd etmək lazımdır ki, Avropa İttifaqı hüququ özündə milli hüquq sistemləri üçün xarakterik olan element, prosedur və mexanizmləri birləşdirir. Onlar Avropa İttifaqının yurisdiksiyasına aid edilən məsələləri maksimum həll etmək üçün tətbiq olunur. Nəticə etibarilə Avropa İttifaqı hüququ digər hüquq sistemlərindən uzaq qalmır, hətta əksinə öz funksiyalarını beynəlxalq hüquq və milli hüquq sistemləri ilə qarşılıqlı əlaqə kontekstində yerinə yetirərək fəaliyyət göstərir və bu zaman müvafiq prinsiplərin köməyi ilə həmin “qarşılıqlı əlaqə” tənzimlənilir (Chalmers, Davies, 2010: 164).

Avropa İttifaqı və Azərbaycan Respublikası arasında mövcud olan münasibətlər ilk növbədə siyasi sferada formalaşmağa başlanmışdır. AR-nın müstəqilliyinin əldə olunmasından sonra Aİ ilə sıx iqtisadi münasibətlər də meydana gəlmişdir. Bu halda Azərbaycan Respublikasının bu təşkilatla iqtisadi əlaqələrinin formalaşma məqsədi və tarixindən də bəhs etmək yerinə düşərdi.

Regional böhran və münaqişələrin baş verdiyi dövərdə Şərqlə Qərbi birləşdirən həssas coğrafi mövqedə yerləşən ölkəmizin davamlı və normal inkişafı, iqtisadi və sosial sahələr, habelə dövlət idarəçiliyi sferasında islahatların aparılması, daxili problemlərinin xüsusilə də Dağlıq Qarabağ məsələsinin həlli Azərbaycan üçün ən öndə məqsədlərdən olmuşdur. Dünya praktikasına nəzər saldıqda iqtisadi, siyasi və mədəni integrasiyanın təzahürü olan qloballaşma proseslərinə qoşulmaq ölkənin ümumi inkişafı habelə inkişaf etmiş dövlətlər siyahısına qoşulması üçün mühüm amildir. XXI əsr üçün bu siyasi və iqtisadi gedişatı nəzərə alaraq Azərbaycan üçün inkişafın qərb modelinin seçilməsi, insan hüquq və azadlıqlarının təminat altına alınması, iqtisadi integrasiyasına, sosial-ekoloji, hüquqi-humanitar təhlükəsizliyinə görə göstəricilərinin pik nöqtəsi olan Avropa İttifaqı ilə əməkdaşlığın qurulmasının daha məqsədəuyğun olmasını görürük. Eyni zamanda Avropa İttifaqının da genişlənmə siyasətinə uyğun olaraq 2004-cü ildə 10 Şərqi Avropa dövlətinin Birliyə qoşulması ilə şərq qonşuları ilə münasibətlərin inkişafında maraqlarının artmasının da şahidi oluruq (Eyvazova, Əliyev, 2018: 31-34).

Ümumiyyətlə, AR-nın Aİ ilə iqtisadi əlaqələrinin ilk formaları onun Sovet Sosialist Respublikalar İttifaqının tərkib hissəsi olduğu dövrlərə təsadüf edir.

Buna misal olaraq Aİ və SSRİ arasında Ticarət və Əməkdaşlıq haqqında ilk nəsil müqavilələri göstərə bilərik. Bu müqavilələr 18 dekabr 1989-cu ildə imzalanmış və 1 aprel 1990-cı ildə qüvvəyə minmişdir. Bu müqaviləyə əsasən malların ticarəti ilə əlaqədar daha əlverişli milli rejim müəyyənləşirdi və sovet mallarına münasibətdə bəzi Avropa ölkələrinin müəyyənləşdirdiyi kəmiyyət məhdudlaşdırılmasının götürülməsi vasitəsilə idxalın məhdudlaşdırılması nəzərdə tutulurdu (maddə 5-9). Müqavilə həmçinin təminat qismində qarşılıqlı tədbirlərin də mümkünliyini nəzərdə tuturdu (3).

Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan Respublikasının əməkdaşlığının hüquqi əsası olan sənədləri xüsusi qeyd etmək lazımdır. Bunlardan 1996-cı il 22 aprel tarixində imzalanmış, 1 iyul 1999-cu il tarixində qüvvəyə minmiş Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişi; 14 noyabr 2006-cı ildə imzalanmış

Avropa İttifaqı-Azərbaycan Fəaliyyət Planı; 2006-cı il 7 noyabr tarixində imzalanmış Avropa İttifaqı və Azərbaycan arasında Enerji üzrə Strateji Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu; 2008-ci il 16 iyun tarixində imzalanmış Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Avropa Birlikləri Komissiyası arasında Çərçivə Sazişi; 2009-cu il 7 may tarixində imzalanmış Şərq Tərəfdaşlığı Bəyannaməsi; 2011-ci il 13 yanvar tarixində imzalanmış Cənub Qaz Dəhlizinin təsis edilməsinə dair “Birgə Bəyannamə”; 2011-ci il 13 yanvar tarixində imzalanmış Azərbaycan və Avropa İttifaqı arasında Cənub Qaz Dəhlizi üzrə İşçi Qrupunun yaradılmasına dair Niyyət Protokolu; 2011-ci il 13 yanvar tarixində imzalanmış Avropa İttifaqının Avropa Qonşuluq və Tərəfdaşlıq Aləti çərçivəsində Avropa Komissiyası və Azərbaycan Respublikası arasında 2011-2013-cü illər üzrə Milli İndikativ Proqrama (MİP) dair Anlaşma Memorandumu; 2011-ci il 13 yanvar tarixində imzalanmış Şərq Tərəfdaşlığı çərçivəsində Azərbaycan Respublikası və Avropa İttifaqı arasında Hərtərəfli İnstitusional Quruculuq (HİQ) Proqramının Çərçivə Sənədinə dair Anlaşma Memorandumu; 2013-cü il 29 noyabr tarixində imzalanmış «Azərbaycan Respublikası və Avropa İttifaqı arasında vizaların rəsmiləşdirilməsinin sadələşdirilməsi haqqında» Sazişi; 2014-cü il 28 fevral tarixində imzalanmış «Azərbaycan Respublikası ilə Avropa İttifaqı arasında icazəsiz yaşayan şəxslərin readmissiyası haqqında Saziş»; 2014-cü il 14 iyun tarixində imzalanmış «Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan Respublikası arasında Azərbaycanın İttifaq proqramlarındakı iştirakının ümumi prinsipləri haqqında Çərçivə Sazişi üzrə, bir tərəfdən Avropa Birlikləri və onların üzv dövlətləri, digər tərəfdən Azərbaycan Respublikası arasında Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişinə əlavə Protokol» (Protokol 2016-cı il 14 iyun tarixində qüvvəyə minmişdir). Bu sənədlərdən də göründüyü kimi Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan Respublikasının əməkdaşlığı çox şaxəlidir, lakin iqtisadi sferada əməkdaşlıq daha çox ön plana çıxır (4).

İttifaq bəzi üzv ölkələrdəki iqtisadi böhranlar kimi daxili problemlərdən başqa, həmçinin xarici siyasətdə də ciddi çağırışlarla üz-üzədir. ABŞ ilə strateji əhəmiyyətli bir çox mövzuda fərqli yanaşmalar, Çinin qlobal güc kimi yüksəlməsi nəticəsində yaranan mürəkkəb geosiyasi vəziyyət, Rusiya ilə Ukrayna böhranından sonra korlanan və hələ də problemlə qalan münasibətlər və eyni zamanda bütün bunlar haqqında üzv dövlətlər arasındakı fikir ayrılığı Aİ-nin xarici siyasətini sınağa çəkən çağırışlardan yalnız bəziləridir. Bu yazıda Aİ-nin xarici siyasətində meydana çıxmış əsas təhdid və çağırışlar, onlar haqqında aparıcı üzv dövlətlər arasında yaranmış fikir ayrılığının səbəbləri və həmçinin bunun yaşadığımız bölgə üçün mümkün nəticələri haqqında qısa təhlil aparılacaq. Təhlildəki əsas arqumentlər qısa şəkildə: 1. ABŞ ilə ziddiyyətlər artır, amma transatlantik əməkdaşlığa ehtiyac azalmır. 2. Çinin Avropada iqtisadi rolu güclənir, amma Pekin etibarlı və arzuolunan tərəfdaş sayılmır. 3. Rusiya ilə əlaqələrin bərpa olunması ehtiyacı artır, amma ikitərəfli əlaqələri gərginləşdirən məsələlər buna imkan vermir. 4. Aİ haqqında yuxarıda sadalanan və digər xarici və daxili məsələlər onun Şərq Tərəfdaşlığı regionunda qətiyyətli beynəlxalq faktor kimi fəaliyyət göstərməsini çətinləşdirir. Transatlantik əməkdaşlıqda nə baş verir? Donald Trampın ABŞ Prezidenti seçilməsindən sonra tədricən eroziyaya uğrayan transatlantik əlaqələrdə problemlər artmaqda və dərinləşməkdədir. Vaşinqtonun avropalı müttəfiqləri ilə müvafiq məsləhətləşmələr aparmadan beynəlxalq təhlükəsizlik üçün mühüm əhəmiyyət daşıyan bir çox məsələdə təkbaşına qərar verməsi Rusiya və Çin kimi ölkələrlə münasibətlərdə avropalı müttəfiqlərin maraqlarını və narahatlıqlarını nəzərə almadan hərəkət etməsi və bütün tənqidlərə baxmayaraq bu yanaşmadan geri dönməməsi Avropada ciddi narahatlığa səbəb olub (5).

Aİ-nin bərqərar olmuş ən mühüm nailiyyətlərindən biri İttifaq dövlətləri arasında əmtəələrin, şəxslərin, kapital və xidmətlərin sərbəst hərəkətinin təmin edilməsidir. Sözü geniş mənada şəxslərin hərəkət azadlığı: işçilərin və işləməyən şəxslərin (tələbələrin və pensiyaçıların və b.), üçüncü ölkələrin vətəndaşlarının, müəssisələrin (hüquqi şəxslərin) hərəkət azadlığını və Şengen məkanında şəxslərin vizasız hərəkətini ehtiva edir.

Onu da qeyd edək ki, 2011-ci ildən Aİ və Azərbaycan Respublikası arasında viza rejiminin sadələşdirilməsinə dair rəsmi məsləhətləşmələrə və danışıqlara start verilmişdir. İkinci kateqoriya dövlətlərə isə, ABŞ, İsveçrə, Yaponiya və digər inkişaf etmiş dövlətlər, Baltik dövlətləri, Türkiyə istisna olmaqla, Aİ üzv olmağa rəsmi namizəd olan digər dövlətlər, Braziliya, Malaziya, Uruqvay

da daxil olmaqla bəzi inkişaf etməkdə olan dövlətlər aid olmaqla 45-dən artıq dövlət daxildir. Qeyd etmək vacibdir ki, göstərilən hər iki halda Şengen məkanına gəlmə qısamüddətli səfərlərə (maksimum 3 ay) aiddir. Qısamüddətli vizanın müddəti 90 gündür. Əgər əcnəbi (vətəndaşlığından asılı olmayaraq) daha uzun müddət üçün Şengen məkanında olmaq niyyətindədirsə, o zaman üzv-dövlətlərin özləri müstəqil qərar verir ki, həmin şəxsdən viza tələb etmək lazımdır, yaxud da həmin şəxsdən viza tələb etmək lazım deyil, lazımdırsa, hansı şərtlərlə verilməlidir. Yəni qısamüddətli vizalardan fərqli olaraq, uzunmüddətli (3 aydan yuxarı) vizaların verilməsi hər bir üzv dövlətin öz daxili qanunvericiliyi ilə nizama salınır. Aİ çərçivəsində vizaların verilmə qaydasını tənzim edən bir sıra hüquqi sənədlər qüvvədədir. Ümumiyyətlə, viza və viza rejimi haqqında Aİ bugünkü qanunvericiliyi bir-biri ilə çox səviyyəli, məntiqi qarşılıqlı əlaqəli sistemi təşkil edən 10-dan çox sənədi daxil edir: müvafiq sənədlər içərisində ən mühümü və əsas mənbə rolunu oynayan normativ aktlar qismində 1990-cı il Şengen Konvensiyası (Vizalar adlanan 3-cü fəslin 2-ci bölməsi «Şəxslərin hərəkəti və daxili sərhədlərdə yoxlanışların ləğv edilməsi») və 2006-cı il Sərhədlər haqqında Şengen Məcəlləsi çıxış edirlər (6).

Tədqiqatın əsasını təşkil edən Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsinin Avropa İttifaqının ticarət qanunvericiliyi ilə müqayisəsi və inkişaf perspektivlərinə toxunaraq hazırkı gömrük sahəsində görülən tədbirlərin avropa modelinə uyğunlaşdırılmasına nəzər salsaq, İttifaqla əməkdaşlıq sahəsində kifayət qədər inkişafa nail olunmasını görə bilərik. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1 fevral 2007-ci il tarixli Sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikası gömrük sisteminin 2007-2011-ci illərdə inkişafına dair Dövlət Proqramı” təsdiq edilmişdir. Proqramda gömrük işinin tənzimlənməsi sisteminin, o cümlədən qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi tədbirləri əks olunmuşdur. Proqramın icrası çərçivəsində müvafiq işlər görülmüş, o cümlədən yeni Gömrük Məcəlləsinin layihəsi (2012) hazırlanmışdır. Yeni Məcəllə layihəsində təhlükəsizlik, terrorizm və qaçaqmalçılığa qarşı mübarizə, şəffaflıq, çeviklik, minimum informasiya əsasında gömrük rəsmiləşdirilməsi, avtomatlaşdırma sisteminə keçid, kağız əsaslı prosesdən asılılığın aradan qaldırılması, risklərin idarə edilməsi sisteminin əhatə dairəsinin və elektron məlumatlandırma sisteminin daha da genişləndirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. 2009-cu il yanvarın 1-dən etibarən gömrük sisteminə “bir pəncərə” prinsipinin tətbiqinə başlanılmışdır. AQS çərçivəsində Aİ-nin və BMT-nin İnkişaf Proqramının birgə dəstəyi ilə həyata keçirilən “Azərbaycan Respublikasında Gömrük Xidmətinin Təkmilləşdirilməsi” layihəsi çərçivəsində “Gömrük prosedurlarının sadələşdirilməsi və uzlaşdırılması haqqında” Beynəlxalq Konvensiyanın (Kioto Konvensiyası) və Ümumdünya Gömrük Təşkilatının “Beynəlxalq Ticarətin Asanlaşdırılması və Təhlükəsizliyi Üzrə Çərçivə Standartları”nın milli gömrük qanunvericiliyində əks olunması istiqamətində müvafiq tədbirlər görülmüşdür. Bütün bu tədbirlər, Azərbaycanın əsas ixrac fəaliyyətində tərəfdaşı olan Avropa İttifaqı ilə əlaqələrinin genişləndirilməsində mühüm rol oynamışdır (7).

Nəticə

Postsovet ölkələrinin milli iqtisadiyyatının dünya təsərrüfat sisteminə səmərəli şəkildə inteqrasiyasının təmin olunması üçün inkişaf etmiş dövlətlər, beynəlxalq təşkilatların xüsusi rolu olmuşdur. Bu baxımından Avropa İttifaqının Azərbaycanın regional və beynəlxalq əməkdaşlığının gücləndirilməsi, müasir texnologiyaların əldə edilməsi, mütərəqqi idarəçilik təcrübəsinin mənimsənilməsində xüsusi rolu olmuşdur. Aparılan tədqiqat prosesini qısa şəkildə sistemativ olaraq aşağıdakı kimi müəyyənləşdirmək olar:

- AR müstəqilliyi 1991-ci ildə tanınmış, 1992-ci il 27 fevral tarixindən diplomatik əlaqələr qurulmuşdur;
- Respublika ərazisində ticarət, nəqliyyat və gömrük sahəsində aparılan işləri dəstəkləmək məramı ilə irimiqyaslı layihə olan TACİS proqramı, ardınca onun davamı olaraq 2004-cü ildən AQS-in maliyyə mexanizmi olan AQTƏ həyata keçirilmişdir. Lakin, ümumilikdə qeyd edə bilərik ki, Avropa Qonşuluq Siyasəti əhatə etdiyi ölkələrə inteqrasiya məsələsində fərqli mövqedən çıxış etməsi, habelə bu dövlətlərin inkişaf səviyyəsinin də fərqli olması səbəbindən müəyyən

çatışmazlıqlarının olması ilə xarakterizə edilə bilər. Üzvləmə perspektivinin olmadığı şərtlər daxilində islahatların aparılması effektivliyinin az olması nəzərə çarpır.;

• Tərəflər arasında 1999-cu il tarixindən qüvvəyə minəcək Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq müqaviləsi imzalanmışdır.

2009-cu il tarixindən Şərqlə Tərəfdaşlığı təşəbbüsü irəli sürülmüşdür. ŞƏT çərçivəsində ixtiyarlı olan biznesin, KOB-ların inkişafının, QHT-lərin fəaliyyətinin dəstəklənməsi, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması, mütəxəssislərin Aİ ölkələrində təhsil və təkmilləşdirmə proqramlarına cəlb olunması, tələbə və magistrın Avropa universitetlərində təhsil proqramlarına cəlb olunması, elmi və mədəni mübadilə proqramlarının həyata keçirilməsi ilə bağlı kifayət qədər tədbirlər görülsə də əvvəldən qarşıya məqsəd kimi qoyulan ÜTT-yə üzvlük məsələsi həll olunmayan qalmış, viza liberalizasiyası həyata keçirilməmişdir. İxtiyarlı siyasət dəstəklənsə də nəticədə onun predmetini əsasən enerji məhsulları təşkil etmiş, qeyri-neft sektoru nəzərəçarpacaq dərəcədə inkişaf etdirilməmişdir. ŞƏT-i əhatə edən 3 dövlətlə (Ukrayna, Moldova, Gürcüstan) Assosiasiya haqqında saziş imzalanırsa da Azərbaycan üçün bu reallaşdırılmamış, münasibətlər TƏM-ə əsaslanaraq davam etdirilmişdir. Ümumilikdə analitik təhlillərin nəticələrini və müasir reallıqları nəzərə alaraq, bu qənaətə gəlirik ki, orta müddətli perspektivdə Azərbaycanın tədricən AİM-ə inteqrasiyası (İslandiya, Norveç və Lixtenşeyn kimi) realdır və bu məsələdə tərəflərin maraqları üst-üstə düşür. 2019-cu ilin may ayında Şərqlə Tərəfdaşlığının 10 illiyinin qeyd edilməsi ilə bağlı Visegrad Insight da növbəti on il üçün inkişaf strategiyası ilə bağlı 4 ssenari layihəsi (Pragmatic integration, Russian hegemony, EU pivot to Moscow, Civic emancipation) hazırlamışdır. Hər bir ssenarinin nəzərdən keçirərək deyə bilərik ki, pragmatik inteqrasiya yolunun seçilməsi Azərbaycanın genişləndirilməsi, siyasi problemlərinin həllində gələcəkdə xüsusi rol oynaya bilər.

Ədəbiyyat

1. Chalmers, D., Davies, G. (2010). European Union Law: Texts and Materials, p.164.
2. Eyvazova, S., Əliyev, İ. (2018). Avropa İttifaqı və Azərbaycan Respublikası əməkdaşlığının hüquqi əsasları dərslər vəsaiti. Elmi red. Azər nəşr. pp.31-34.
3. https://www.elibrary.az/docs/JURNAL/jrn2011_854.pdf
4. <https://www.qanun.az/images/journal/2019-10-11-14-31-321570789892.pdf/>
5. Treaty on the Functioning of the European Union: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>.
6. Yeni Yazarlar vƏŽ SÉŽnÉŽtÅşilÉŽf Qurumu mayÄ±n 26-da M (elibrary.az)
7. European Union Funding to Civil Society in Azerbaijan 2012 http://www.eas.europa.eu/archives/delegations/azerbaijan/documents/press_releases/2010-grants-brochure-final_en.pdf.

Göndərildi: 05.03.2023

Qəbul edildi: 08.05.2023

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/21/24-28>**Lalə Cəfərova**

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti

magistrant

ceferlilale50@gmail.com

QEYRİ-MADDİ MƏDƏNİ İRSİN QORUNMASI VƏ TƏBLİĞİ PRIORİTET MƏSƏLƏDİR

Xülasə

Hər bir xalqın milli mədəni irsi xalqa öz kimliyini göstərən, onun nəyə qadir olduğunu xatırladan, Vətən sevgisi və ona sadıqlıq hisslərini aşılaraq tarixi yaddaşdır. Ölkəmizdə yaşlı əsrlər, hətta minilliklərlə ölçülən müxtəlif qeyri-maddi mədəni irs nümunələri mövcuddur. Bu gün Azərbaycanın qeyri-maddi mədəniyyət nümunələrindən olan muğam, aşıq sənəti, xalça sənəti, kamança və tar kimi musiqi alətləri, “Kitabi-Dədə Qorduq” dastanı, Novruz bayramı, Lahıcın misgərlik sənəti, miniatür sənəti, “Yalli” milli musiqi rəqsi, kəlağayı, çövkən xalq oyunu, lavaş, dolma, nar bayramı kimi milli-mənəvi dəyərlərimizin mühafizəsi milli kimliyimizin, tariximizin gələcək nəsillərə çatdırılmasında mühüm rol oynayır. Bu baxımdan Azərbaycan xalqının zəngin çoxəsrlik qeyri-maddi mədəni irsinin qorunması və təbliğihər zaman diqqət mərkəzindədir. Bu istiqamətdə həm ölkə daxilində, həm də xaricdə mühüm işlər həyata keçirilir.

Açar sözlər: *muğam, aşıq sənəti, xalçaçılıq, tar, “Kitabi-Dədə Qorduq” dastanı, “Yalli”, kəlağayı, lavaş, dolma, nar bayramı*

Lala Jafarova

Azerbaijan State University of Culture and Arts

master student

ceferlilale50@gmail.com

Conservation of Intangible Cultural Heritage and Dissemination is a Priority Issue

Abstract

The national cultural heritage of every nation is the historical memory that shows the people their identity, reminds them of what they are capable of, and instills feelings of love and loyalty to the Motherland. In our country, there are various examples of intangible cultural heritage whose age is measured in centuries or even millennia. Today, mugham, ashig art, carpet art, musical instruments such as kamancha and tar, “Kitabi-Dade Gordug” epic, Nowruz holiday, Lahich's coppersmithing art, miniature art, “Yalli” national musical dance, kalaghayi, which are examples of intangible culture of Azerbaijan today. The protection of our national and moral values, such as chevken folk game, lavash, dolma, pomegranate festival, plays an important role in the transmission of our national identity and history to future generations. In this regard, the protection and promotion of the rich multi-century intangible cultural heritage of the Azerbaijani people is always in the center of attention. In this direction, important works are being carried out both inside the country and abroad.

Keywords: *mugham, ashig art, carpet weaving, tar, “Kitabi-Dade Gordug” epic, “Yalli”, kalaghayi, lavash, dolma, pomegranate holiday*

Giriş

“Mədəniyyət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən, milli mədəni irs dedikdə, Azərbaycan xalqına məxsus olan, ümumazərbaycan əhəmiyyəti kəsb edən, eləcə də universal dəyərlərə malik olan mədəniyyət nümunələrinin məcmusu nəzərdə tutulur (Mədəniyyət

haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu). Bu məcmuya əsasən incəsənət, muzey, audiovizual, kino, teatr, əlyazma, kitabxana, arxiv, arxeologiya, folklor, memarlıq, etnoqrafiya, dekorativ-tətbiqi sənət nümunələri, tarix-mədəniyyət qoruqları aid edilir. Ümumilikdə, milli mədəni irs iki hissəyə bölünür: maddi-mədəni və qeyri-maddi mədəni irs.

Maddi-mədəni irs isə özlüyündə 2 hissəyə - daşınar və daşınmaz mədəni irsə ayrılır.

Daşınmaz arxeoloji, bağ-park, memarlıq, xatirə abidələri, monumental, dekorativ-tətbiqi sənət nümunələri, eləcə də mədəniyyət, memarlıq, bədii, etnoqrafiya, təbiət abidələri və tarixi qoruqlar, məqbərələr, mədəniyyət məkanları, memarlıq ansambları, arxeoloji komplekslər, etnoparklar, dini ocaqlar daşınmaz maddi mədəni irsə daxildir. Bu tip irs nümunələri yerini dəyişərkən özünün müəyyən irs dəyərlərini itə bildiyindən, müəyyən ərazi və ya məkan ilə bağlıdır.

Daşınar mədəni irs isə tarixi, arxeoloji, sənədli, etnoqrafik, bədii, təbii, elmi-tədqiqat, kulinar, kinematografiya, rəsm, incəsənət, filatelist, numizmat, bibliografiya, epiqrafiya, heraldik, etnoloji, antropoloji və estetik sərvətlərin məcmusudur. Şəxslərin, ayrı-ayrı qrupların, cəmiyyətin mədəni irs nümunələri kimi qəbul etdikləri adət-ənənələr, təsvir formaları, bilik və bacarıqları, onların yaradılmasında istifadə edilmiş əşyalar, müxtəlif alətlər, mədəniyyət məkanları, artefaktlar qeyri-maddi mədəni irsə aid olunur (Azərbaycanda mədəni irs və mədəni turizm, 2022).

Azərbaycan qanunvericiliyinə uyğun olaraq, qeyri-maddi mədəni irs üç əsas kateqoriyadabirləşir. Bu kateqoriyalar aşağıdakılardır:

1. Etnoqrafiya və ya diyarşünaslıq (buraya adət-ənənələr, bayramlar, mərasimlər, tarixi rəmzlərdaxildir);

2. Folklor nümunələri (musiqilər, rəqslər, şifahi xalq yaradıcılığı, oyunlar və tamaşalar);

3. Xalq sənətkarlığı (ənənəvi dekorativ sənət, milli təsvir yaradıcılığı və s).

Qeyd etmək lazımdır ki, istər maddi, istərsə də qeyri-maddi irs nümunələrinin qorunub saxlanması hər zaman prioritet məsələlərdən olub. Belə ki, Beynəlxalq Mədəniyyətin Müdafiəsi Liqası tərəfindən hələ 1998-ci ildə təsis olunan “Beynəlxalq Mədəniyyət Günü” 1935-ci il aprel ayının 15-də qəbul edilmiş “Bədii, elmi müəssisə və tarixi abidələrin qorunması haqqında” beynəlxalq müqavilənin şərafinə qeyd olunur. Bu müqaviləni “Rerix Paktı” da adlandırırlar. Mədəni irsin qorunmasına dair bir sıra beynəlxalq hüquqi normanın formalaşmasının əsası sayılan sənəd, eyni zamanda, UNESCO-nun bəzi aktlarının da əsasını təşkil edir. “Rerix Paktı” bir çox beynəlxalq konvensiya və qətnamələr kimi, hətta müharibə dövründə də mədəni irsin qorunmasını təmin edir. Lakin təəssüflə bildirmək lazımdır ki, sənədin müddəaları müxtəlif ölkələr tərəfindən kobud şəkildə pozulmaqdadır. İşgaldan azad olunmuş torpaqlarımızda mədəniyyət nümunələrinin vəziyyətinə nəzər salsaq, bunu aydın görə bilərik. Bütün dünya ölkələrinin nümayəndələri də bu ərazilərimizdə yerləşən məscid, məbəd, monastır, kurqan, muzey, saray, körpü, heykəl və büstlər, eləcə də digər növ abidələrin erməni işğalçıları tərəfindən vəhşicəsinə dağıldığının şahididir. Bunlar içərisində həm yerli, həm regional, həm də beynəlxalq əhəmiyyətli abidələr mövcuddur.

Bununla yanaşı, son illərdə tarixi mədəni irs və turizmin inkişafı, tarixi irs və nəsillər arasında sıx bağlılıq bu sahəyə daha çox önəm verilməsinə səbəb olmuşdur. Xüsusilə, qloballaşan dünyamızda hər bir xalqın öz mədəni-mənəvi varlığını göz bəbəyi kimi qoruması mühüm məsələlərdəndir. Çünki xalqın mədəni irsi, adət-ənənələri onun milli identikliyinə əsas göstəriciləridir.

Zaman-zaman zəngin mədəni irsimiz müxtəlif qüvvələr tərəfindən mənimsənilməyə məruz qalmışdır. Belə ki, mənfur qonşularımız olan ermənilər təkcə tarixi torpaqlarımızın onlara məxsus olduğunu iddia etmir, eyni zamanda, bir çox qeyri-maddi mədəniyyət nümunələrimizə qarşı da iddialar irəli sürürlər. Məlum olduğu kimi, xalqımıza məxsus maddi-mənəvi dəyərlər arasında ermənilərin özlərinə məxsus olduğunu iddia etdiklərinin siyahısında milli mətbəximizin yeməklərindən olan dolma və lavaş ilk sırada dayanır. Onlar hətta dolmanın ermənilərin milli yeməyi olduğu sübut etmək üçün ciddi təbliğat işi də aparırlar. Hətta sovetlər birliyi zamanında belə bu təbliğatı açıq və gizli şəkildə aparmaqdan çəkinməyiblər. Hazırda xarici ölkələrdə ermənilər tərəfindən “dolma festivalı” da təşkil olunur. Bu baxımdan qeyri-maddi mədəni irs nümunələrimizin mühafizəsi və dünya xalqları arasında təbliği dövlətimizin mədəniyyət siyasətində vacib yer tutur.

Bu gün qeyri-maddi mədəni irsimizin mühafizəsi aktual məsələlərdəndir, desək, yanılmazıq. Çünki milli kimliyimizin, tariximizin gələcək nəsillərə çatdırılmasında qeyri-maddi irs nümunələri mühüm rol oynayır.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu gün qeyri-maddi mədəni irs nümunələrimizin qorunması ilə bağlı dövlət tərəfindən bir çox islahatlar həyata keçirilir, onların mühafizəsinin yüksək səviyyədə təşkil edilməsi məqsədilə dövlət proqramları hazırlanır. Həmin dövlət proqramlarının əsasını isə tarixiqədim olan qeyri-maddi mədəni sərvətlərimizin öyrənilməsinin və onlar barədə məlumatların istər yerli, istərsə də xarici kütlələrə çatdırılması təşkil edir (3).

“YUNESKO-nun “Qeyri-maddi mədəni irsin qorunması haqqında” Konvensiyasının təsdiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən, qeyri-maddi mədəni irs icmalar, qruplar və bəzi hallarda ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən onların mədəni irsinin bir hissəsi kimi qəbul edilən təcrübələri, təqdimatları, ifadələri, bilik və bacarıqları, eləcə də bunlarla bağlı alətləri, əşyaları, maddi mədəniyyət abidələrini və mədəni məkanları bildirir. Nəsildən-nəsilə ötürülən belə qeyri-maddi mədəni irs daim icmalar və qruplar tərəfindən, onları əhatə edən mühitə cavab olaraq, onların təbiətlə və öz tarixləri ilə qarşılıqlı təsirindən asılı olaraq yaradılır, onlarda özünəməxsusluq və irsilik hissi formalaşdırır, bununla da mədəni müxtəlifliyə və insan yaradıcılığına hörmət edilməsinə yardım göstərir.

Qeyri-maddi irs nümunələrinin mühafizəsi istiqamətində davamlı olaraq dövlət tərəfindən tədbirlər həyata keçirilir. Məlumdur ki, ölkəmiz 1992-ci ilin iyunundan etibarən bəşəri dəyərlərin qorunması, onların gələcək nəsillərə çatdırılması istiqamətində ardıcıl olaraq iş aparan YUNESKO təşkilatının üzvüdür. 1996-cı ildə isə təşkilatla ölkəmiz arasında əməkdaşlıq sahəsində memorandum imzalanmışdır. Həmin ildən etibarən, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının elm, təhsil və mədəniyyət üzrə bu nüfuzlu qurumu ilə əlaqələrimiz günü-gündən genişlənməkdədir. Respublikamız, həmçinin, YUNESKO-nun “Qeyri-maddi mədəni irsin qorunmasına dair Konvensiyasına” da qoşulub. Azərbaycanın şifahi xalq ədəbiyyatının, qədim musiqi irsinin qorunub saxlanılmasında və inkişaf etdirilməsində söylərinə görə Mehriban xanım Əliyeva 2004-cü il avqustun 13-də YUNESKO-nun xoşməramlı səfiri adına layiq görülüb. Elə bundan sonra təşkilatla ölkəmiz arasındakı əlaqələr daha da inkişaf etməyə başlayıb.

Respublikamızın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın bu sahəyə göstərdiyi xüsusi diqqət və qayğının nəticəsidir ki, mədəni irsimizlə bağlı 15 nominasiya təşkilatın müvafiq siyahılarına daxil edilib və bəşəriyyətin mirası olaraq qorunmaqdadır (“YUNESKO-nun “Qeyri-maddi mədəni irsin qorunması haqqında” Konvensiyasının təsdiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının Qanunu). Azərbaycanın qeyri-maddi mədəniyyət nümunələrindən və milli-mənəvi dəyərlərimizdən muğam, aşıq və xalça sənəti, xalqımızın ən gözəl adət-ənənələrini özündə əks etdirən Novruz bayramımız qurumun “Qeyri-maddi mədəni irsin qorunması üzrə reprezentativ siyahısı”na daxil edilmişdir.

Fəxrlə qeyd olunmalıdır ki, 2003-cü ildə YUNESKO-nun adıçəkilən siyahısına daxil edildikdən sonra Azərbaycanın nadir muğam sənətinə olan diqqət və qayğı artmağa başlamışdır. Xüsusilə, muğam sənətimizin qorunması və inkişafı məqsədilə Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən bir çox uğurlu tədbirlərin həyata keçirilməsi bu sahədə böyük canlanmaya səbəb olmuşdur. Bakıda Beynəlxalq Muğam Mərkəzinin tikilməsi, Qarabağ xanəndələri barədə albomun, Azərbaycan muğam antologiyasının hazırlanması, respublikamızda beynəlxalq muğam müsabiqələrinin keçirilməsi bu istiqamətdə atılmış uğurlu addımlardır. Tam əminliklə söyləmək olar ki, xalqımızın milli-mənəvi sərvəti olan muğamlarımız indi də dünyanın əksər ölkələrində səslənir və maraqla dinlənilir.

Muğamdan sonra aşıq sənətimizin siyahıya daxil edilməsi milli irsimizin dünyəvililiyini, bəşəriyyəti və irqindən, dinindən, dilindən, asılı olmayaraq, bütün millətlərin ona maraq göstərdiyini bir daha sübut etdi, aşıq sənətinə qarşı soyuq münasibət mülayimləşdi, xalq yaradıcılığının qədim nümunəsinin geniş tanınması üçün zəmin yarandı. Azərbaycan aşıqları Parisin Luvr Muzeyində və Strasburq şəhərində konsert proqramları ilə çıxış etdilər. Azərbaycanın

aşiq sənəti ilə yanaşı, YUNESKO-nun Qeyri-Maddi-Mədəni İrsin Qorunması üzrə Komitəsinin Abu-Dabi şəhərində keçirilən IV sessiyasında Novruz bayramı da siyahıya əlavə olundu (5).

2010-cu il isə Azərbaycan mədəniyyət tarixində xalça sənətimizin YUNESKO-nun adıçəkilən siyahısına daxil edilməsi ilə yadda qaldı. Bütün bunlar, ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin, eləcə də Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevanın illər ərzində apardığı məqsədyönlü siyasətin, xalqımızın mədəniyyətinə göstərilən yüksək diqqət və qayğısının nəticəsi, ölkəmizin qeyri-maddi mədəni irsinin, xüsusilə muğam və aşiq sənətinin, milli adət-ənənələrimizin dünyada tanıtılması və təbliği istiqamətində gördüyü işlərin uğurlu yekunu idi.

Təşkilatın Qeyri-Maddi-Mədəni İrs üzrə Hökumətlərarası Komitəsinin Nayrobidə keçirilən V sessiyasında isə Azərbaycanın xalçaçılıq sənəti bu mötəbər qurumun qeyri-maddi mədəni irsinin representativ siyahısına daxil edildi. Bu da, öz növbəsində, Azərbaycan xalçalarının toxunulmazlığına, orijinallığına, xalçaçılıq sənətinin inkişafına təkan verdi. Eyni zamanda, sübut olundu ki, Azərbaycanda qədim xalçaçılıq sənəti bütün dünya tərəfindən tanınır, bu sənət nümunələrini mənimsənilməsinə, oğurlanmasına və özünüküləşdirilməsinə qətiyyən yol verilə bilməz. Beləliklə, Azərbaycan muğam və aşiq sənətlərindən sonra, milli xalça sənətimizin siyahıya daxil edilməsi, beynəlxalq miqyasda mədəniyyətimizin tanıtılması baxımından atılmış uğurlu addımdır. Dünyanın bir sıra ölkələrində xalçaçılıq geniş yayılsa da, əminliklə söyləmək olar ki, bu sənət növünün beşiyi məhz doğma Azərbaycandır. Burada toxunan müxtəlif növ xalçalar nadir, müqayisə edilməyən nümunələr olaraq qəbul edilir.

Bu gün xalça sənəti Azərbaycanda öz inkişafının yeni mərhələsini yaşayır. Bununla bağlı, “Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edilməsi, Prezident cənab İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə Azərbaycan Xalçası və Xalq Təbiiqi Sənəti Dövlət Muzeyi üçün müasir standartlara uyğun binanın inşa olunması və istifadəyə verilməsi qədim el sənətinə göstərilən qayğının bariz nümunəsidir.

Bundan əlavə, kamança və tar kimi milli musiqi alətlərimiz, kələğayı, lavaş, dolma, milli xalq rəqsimiz olan “Yallı”, miniatur sənəti, hər il Göyçayda təmtəraqla keçirilən nar bayramı, İsmayılı rayonun Lahıc qəsəbəsinin misgərlik sənəti, Qarabağ atı ilə oynanılan çövkən və ya çovqan oyunu, Azərbaycan, Türkiyə və Qazaxıstanın ortaq mədəni irs nümunəsi kimi “Kitabi Dədə Qorqud” dastanları da həmin siyahıda öz yerini almışdır. Hazırda bir sıra digər milli-mənəvi dəyərlərimizin - Azərbaycanın milli mətbəxinin, Nic kəndinin və Qırmızı Qəsəbənin adlarının bu siyahıya salınması istiqamətində də işlər aparılır.

Qeyri-maddi irs nümunələrimizin qorunması ilə yanaşı, onların təbliği də önəmlidir. Belə ki, Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən istifadəyə verilən “Azərbaycan qeyri-maddi mədəni irs nümunələrinin Dövlət Reyestri” portalı (www.intangible.az) mədəni irsimizin sistemli şəkildə qorunması və təbliq edilməsinə dəyərli töhfədir (6). Qeyri-maddi irsmizdən olan nümunələri qeydiyyata almaq, onların təbliği işini təşviq etmək, eləcə də bədnam qonşularımız tərəfindən mənimsənilməsinin qarşısını almaq üçün lazımı informativ bazanı formalaşdırmaq məqsədilə yaradılan portalda milli-mənəvi mədəniyyətimizin müxtəlif sahələrini əhatə edən irs nümunələrinin adları siyahıda öz əksini tapıb. Bu cür xalq nümunələri nəsil-dən-nəslə ötürülərək xalqın keçmişinə, zəngin tarixinə əsaslanır.

İstifadəyə verilmiş elektron resurs vətənimizin qeyri-maddi mədəni irs nümunələri, onların daşıyıcıları, təşkilatlar barədə məlumatları, eləcə də mədəniyyət sahəsində qəbul olunmuş milli və beynəlxalq sənədləri, UNESCO-nun siyahılarına daxil edilmiş mədəni irs nümunələrimizi, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə aid olan lazımı elmi ədəbiyyatlar, foto və videomateriallar, qeyri-maddi irs sahəsində yenilikləri özündə ehtiva edir. Bununla yanaşı, Azərbaycanın şəhərləri, rayonları və həmin bölgələrə məxsus qeyri-maddi irs nümunələri haqqında bilgilər məlumat bazasında yer alıb.

Azərbaycanın qeyri-maddi mədəni irs nümunələri portalda folklor, diyarşünaslıq və sənətkarlıq olmaqla 3 kateqoriyaya ayrılır və həmin kateqoriyalara daxil olan məlumatlar siniflər, növlər, janrlar və qruplar görə ümumiləşdirilir. Qeyri-maddi mədəni irs nümunəsinin səhifəsi onun haqqında arayışdan, nümunəyə aid foto və video materiallardan, nümunənin pasportundan, daşıyıcı və təşkilat və nümunənin yayıldığı areal haqqında məlumatlardan ibarətdir. Arayışlar UNESCO-nun

tələbləri çərçivəsində həmin sahə üzrə çalışan elmi mütəxəssislər tərəfindən hazırlanır. Portalın fotoqalereya və mediateka hissələrinin təşkilində Mədəniyyət Nazirliyinin, Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyinin (AZƏRTAC), Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin, Milli İncəsənət Muzeyinin, Azərbaycan Xalça Muzeyinin, Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin, Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyinin, Dövlət Film Fondunun, biblioqrafiyanın təşkilində isə Azərbaycan Milli Kitabxanasının materiallarından istifadə edilib. Azərbaycanın qeyri-maddi mədəni sərvətlərinə dair zəruri məlumatların və materialların cəmləndiyi portal mühüm platforma kimi xalqımızın zəngin mədəni irs yaddaşının qorunmasına xidmət edir.

Qeyd edək ki, portalda qeyri-maddi irs nümunələri ilə bağlı vətəndaşların təkliflərinin qəbulu üçün imkanlar da yaradılıb ki, bu da onun əhəmiyyətini artırır. Çünki qloballaşan, informasiya çevikliyi tələb edən bu çağımızda ölkənin hər bir vətəndaşı bütün innovativ vasitələrdən istifadə edərək ölkəmizin sərvətlərini mühafizə etməyi bacarmalıdır. Bir sözlə, qeyri-maddi mədəni irsin qorunması təkcə dövlətin işi olmamalıdır, bütövlükdə cəmiyyət olaraq hər birimiz tərəfindən bu işə dəstək göstərilməlidir.

Nəticə

1. Qeyri-maddi mədəni irsin maddi irsdən fərqli bir sıra xüsusiyyətləri müəyyən olunmuş.
2. Müəyyən olunmuşdur ki, qeyri-maddi mədəni irs nümunələri nəsil-dən-nəsilə ötürülərək yayıldığı üçün unudulmağa dah meyillidir.
3. Tədqiqatlar nəticəsində belə bir nəticəyə gəlinmişdir ki, qeyri-maddi mədəni irsin muzeyləşdirilməsi yolu ilə gələcək nəsillərə ötürülməsi prosesi olduqca vacibdir.
4. Və nəticə olaraq qeyd edə bilərik ki, qeyri-maddi mədəni irsin qorunması məsələsi olduqca vacibdir və bunun üçün cəmiyyət arasında maarifləndirmə işləri daha da artırılmalı, gələcək nəsillərə ötürülməni həyata keçirə bilmək üçün qeyri-maddi mədəni irsin təbliğatı məsələsi genişləndirilməlidir.

Ədəbiyyat

1. “Mədəniyyət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
2. Azərbaycanda mədəni irs və mədəni turizm. (2022). Resurslar, Məhsullar, Təcrübələr. Bakı.
3. <https://medeniyyet.az/page/news/55309/Beseriyyetin-qeyrimaddi-medeni-irs-xezinesi-32-numune-ile-zenginlesib.html>
4. “YUNESKO-nun “Qeyri-maddi mədəni irsin qorunması haqqında” Konvensiyasının təsdiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
5. <https://unesco.mfa.gov.az/az/content/36/qeyri-maddi-medeni-irs>
6. “Azərbaycanın qeyri-maddi mədəni irs nümunələri YUNESKO tərəfindən qorunur, <https://mehribanaliyeva.preslib.az/media-ce19465bbb.html>

Göndərildi: 05.02.2023

Qəbul edildi: 21.04.2023